

Wrocław, dnia 30 czerwca 2015 r.

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ
Zakład Postępowania Cywilnego
Instytut Prawa Cywilnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Gawelko-Bazan
pt. „*Status prawny spadkobierców dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym*”
w wykonaniu uchwały Rady
Zamiejscowego Wydziału Prawa i Administracji w Rzeszowie,
Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Przemyśle

I

Recenzowana praca napisana pod kierunkiem naukowym Prof. nadzw. dr hab. Piotra Osowego.

Poświęcona jest omówieniu istotnego zagadnienia sytuacji prawnej spadkobierców dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym. Łączy ważne elementy materialnoprawne z instytucjami prawa procesowego.

Dysertacja składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i wniosków końcowych. Zawiera także bibliografię i wykaz orzecznictwa.

Doktorantka stosuje metodę formalno-dogmatyczną, a także analizę prawnoporównawczą dla dokonania analizy i oceny przyjętych rozwiązań prawnych, odwołując się do dorobku literatury niemieckiej, również na marginesie do rozwiązań francuskich, austriackich, szwajcarskich.

Celem badawczym mgr K. Gawelko-Bazan, który został wyraźnie określony we „Wstępie”, jest:

- 1) ocena regulacji prawnej związanej z prawem dziedziczenia;
- 2) analiza innych systemów prawnych pod kątem rozwiązań zabezpieczających spadkobierców dłużnika i chroniących uprawnienia wierzycieli;
- 3) ustosunkowanie się do zmiany regulacji polegającej na fikcji przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza – zamiast przyjęcia wprost.

Klarowne sprecyzowanie zagadnień, których dotyczą dalsze wywody i rozważania Autorki, należy uznać za atut rozprawy.

II

W rozdziale pierwszym Autorka wyznacza zakres swoich rozważań poprzez zdefiniowanie statusu prawnego jako zespołu okoliczności prawnych, w których znajduje się dany podmiot, jego umiejscowienie w sferze prawej oraz stosunek do osób trzecich. Trafnie wskazuje, powołując się na J. Gwiazdomorskiego, że na stanowisko prawne spadkobierców wpływ mają: otwarcie spadku, złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, wydanie przez sąd postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a aktualnie również (alternatywnie) uzyskanie zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia.

Niezbędnym zabiegiem jest przytoczenie w tym miejscu podstawowych poglądów dotyczących istotnych instytucji prawa materialnego i w związku z tym Doktorantka analizuje otwarcie spadku oraz charakter oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku. Wskazuje na tymczasowość sytuacji prawnej spadkobiercy w okresie od otwarcia spadku do chwili przyjęcia bądź odrzucenia spadku, czy też upływu terminu do złożenia stosownego oświadczenia woli.

Trafne są spostrzeżenia Autorki w odniesieniu do konieczności uzyskiwania zgody sądu opiekuńczego na złożenie oświadczenia woli o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku przez przedstawiciela ustawowego (s. 18). Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza może bowiem narazić osobę

reprezentowaną przez przedstawiciela ustawowego na niepotrzebne postępowania, wnoszone przez wierzycieli spadkobiercy. Wówczas ustawowa ochrona odpowiedzialności za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku, nie stanowi wystarczającej ochrony.

Ważny jest postulat zgłoszony przez Doktorantkę, że ustawodawca powinien jednoznacznie rozstrzygnąć, że złożenie wniosku do sądu o wyrażenie zgody przedstawicielowi ustawowemu na odrzucenie spadku przez małoletniego w terminie sześciu miesięcy, pozwala na zachowanie tego terminu, nawet jeżeli sąd wyda postanowienie po upływie tego terminu (s. 21).

Rzetelnie zostały przeprowadzone wywody dotyczące legitymacji czynnej do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania sądowego w przedmiocie nabycia praw do spadku. W tym kontekście Doktorantka dokonała analizy pojęcia interesu prawnego (s. 24 i n.), a także statusu wierzyciela spadkodawcy oraz wierzyciela spadkobiercy (s. 27). Na poparcie zasługują także poglądy dotyczące uprawnienia organu podatkowego do złożenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku (s. 29).

Interesujące są też rozważania dotyczące notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia, szczególnie w kontekście uwag poczynionych w przypisach, a porównujących rozwiązania polskie z regulacjami niemieckimi i francuskimi (s. 34).

Szkoda, że Autorka nie rozwija szerzej problematyki podmiotów uprawnionych (i zobowiązanych) do złożenia oświadczenia przy sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia (s. 38), odnotowuje jedynie odmienne zdanie M. Pazdana w tym zakresie (przypis nr 118).

Ważne są wnioski odnoszące się do skutków prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia, mimo że – jak trafnie wskazuje Doktorantka – mają jedynie deklaracyjny charakter (s. 39–42).

Celem rozdziału drugiego jest sprecyzowanie przedmiotu odpowiedzialności spadkobierców dłużnika w świetle przepisów prawa materialnego i procesowego.

Autorka prawidłowo odróżnia dług spadkowy od odpowiedzialności (s. 43) oraz kwalifikuje długi spadkowe według dwóch grup obowiązków obciążających spadkobierców. Rozważania ogranicza do zobowiązań spadkodawcy, czyli do cywilnoprawnych obowiązków majątkowych, które ciążyły na spadkodawcy w chwili jego śmierci i przeszły na jego spadkobierców – co jest zabiegiem celowym, biorąc pod uwagę temat dysertacji (s. 46 i n.). Wskazuje na niespójność terminologiczną regulacji dotyczących majątku spadkowego. Przyjmuje, że majątek spadkowy obejmuje (w rozumieniu księgi IV k.c.) wyłącznie aktywa spadku i w tym znaczeniu może stać się przedmiotem odpowiedzialności spadkobierców dłużnika (art. 1030 zd. 1 k.c. i art. 836 k.p.c.). Rzetelnie wskazuje jednak na odmienne poglądy w tym zakresie (s. 52).

Prawidłowym zabiegiem jest odrębne omówienie sytuacji majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej.

Autorka rozważa, co może być wkładem do spółki cywilnej i posiłkuje się w tym zakresie pojęciem zdolności aportowej w kapitałowych spółkach handlowych (s. 55). Należy zauważyć jednak, że konstrukcyjnie bliższą formą dla spółki cywilnej są osobowe spółki handlowe i warto odnieść się do pojęcia wkładu w rozumieniu np. art. 48, 49 czy art. 107 k.s.h.

Na uwagę zasługują refleksje odnośnie pojęcia majątku na gruncie k.r.i o., a także różnego rozumienia zakresu majątku spadkowego w zestawieniu z odpowiedzialnością małżonków (s. 61).

Doktorantka wnikliwie analizuje dopuszczalność egzekucji w kontekście otwarcia spadku, chwili przyjęcia spadku oraz działu spadku. Celnie wskazuje na brak regulacji co do momentu określenia składu majątku spadkowego z uwagi na jego uszczuplenie bądź zwiększenie w okresie między otwarciem spadku a realizacją wierzytelności przez wierzyciela spadkowego (s. 67).

Charakteryzuje spis inwentarza i postępowanie związane z jego sporządzeniem, wyszczególniając jego dwa etapy (s. 74). Precyzuje też skutki procesowe i materialnoprawne związane ze sporządzeniem spisu inwentarza, wskazując również na konsekwencje nierzetelnego spisu inwentarza (s. 84).

Autorka omawia także nowelizację Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego w związku z modyfikacją postępowania w przedmiocie spisu inwentarza (s. 92 i n.). Zabrakło jedynie oceny powyższych zmian.

Rozdział trzeci zatytułowany „Zobowiązania spadkodawcy objęte tytułem egzekucyjnym – zagadnienia szczegółowe w postępowaniu klauzulowym” Autorka zasadnie rozpoczyna od omówienia pojęcia tytułu egzekucyjnego. Przedstawia stanowiska występujące w doktrynie oraz zwraca uwagę na wprowadzoną zmianę dotyczącą rozumienia tytułu wykonawczego. Nie można natomiast zgodzić się z poglądem, iż jednolicie przyjmuje się stanowisko co do katalogu tytułów egzekucyjnych wymienionych w przepisie art.777 k.p.c. (s.97).

Za zbędne należy uznać omówienie w pracy kwestii związanej z natychmiastową wykonalnością (s.98-99), jako niewiele wnoszącej do omawianej przez Autorkę materii. Niecelowe wydaje się także odwoływanie się do regulacji zawartych w ZPO, jako „rozbijających” zasadniczy wątek poruszany w tym rozdziale (s.101-102), zwłaszcza, że Autorka sama stwierdza, iż kwestie prawoporównawcze zostały zamieszczone w rozdziale odnoszącym się do czynności sądu krajowego, związanych z wykonaniem orzeczeń sądów innych państw członkowskich Unii Europejskiej.

W punkcie 2 rozdziału trzeciego Autorka omawia zobowiązania wynikające z pozasądowych tytułów egzekucyjnych. Natomiast w punkcie 2.1 przedstawia zobowiązania wynikające z bankowego tytułu egzekucyjnego. Słusznie zostało dostrzeżone przez Doktorantkę, że w kwestii wystawiania bankowego tytułu wykonawczego przeciwko spadkobiercom zmarłego dłużnika należy wyróżnić dwie sytuacje faktyczne : śmierć bezpośredniego dłużnika banku po wystawieniu BTE oraz śmierć bezpośredniego dłużnika banku przed

jego wystawieniem, gdyż w pierwszym przypadku w zakresie nieuregulowanym w art.98 prawa bankowego reguła zawarta w art.788 k.p.c. znajduje zastosowanie również w stosunku do bankowych tytułów egzekucyjnych, a więc będzie możliwe nadanie klauzuli wykonalności przeciwko następcom prawnym. Natomiast w drugim przypadku bank nie będzie uprawniony do wystawienia BTE.

Autorka analizuje (w punkcie 2.2. pracy) także zobowiązanie wynikające z art.777 § 1 pkt 4-6 k.p.c., oceniając regulacje związane z dokonywanymi zmianami tych przepisów, budzących wątpliwości dotyczące istoty i charakteru prawnego poddania się egzekucji aktem notarialnym oraz kwestii jego stosunku do materialnego obowiązku świadczenia, którego ta czynność dotyczy. W tych przypadkach Autorka dochodzi do wniosku (s.114), iż możliwe jest nadanie klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercom dłużnika w trybie art.788 § 1 k.p.c. także w przypadku tytułu egzekucyjnego w postaci aktu notarialnego.

Następnie Autorka dokonuje analizy w punkcie 2.3. zobowiązań wynikających z administracyjnych tytułów wykonawczych, rozpoczynając od ustalenia czy stanowią one tytuł egzekucyjny w rozumieniu przepisów k.p.c., a więc czy mogą one zostać zaopatrzone w klauzulę wykonalności przeciwko spadkobiercom dłużnika. Autorka przeprowadza tę analizę w odniesieniu do obowiązków publicznoprawnych spadkodawcy (można by było poszerzyć literaturę dotyczącą zbiegów egzekucji w sprawach cywilnych i administracyjnych) należności organu rentowego (ZUS i KRUS). Ponadto opisane zostały także przypadki zobowiązań wynikających z innych tytułów egzekucyjnych, o których mowa w art.777 § 1 pkt 3 k.p.c. (s.124-134).

W rozdziale czwartym zatytułowanym „Prawo do sądu spadkobierców dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym” Autorka przedstawia poglądy doktryny, w czym przejawia się prawo do sądu i podkreśla, że obejmuje ono również prowadzenie postępowania egzekucyjnego. Autorka omawia następnie

prawo do sądu w aspekcie negatywnym – ograniczenia proceduralne, w tym formę czynności stron i organów egzekucyjnych.

Interesująco została przedstawiona kwestia – czy niezłączenie tytułu egzekucyjnego do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności stanowi brak formalny? Należy podzielić stanowisko wyrażone przez Doktorantkę, że zagadnienie to należy oceniać z punktu widzenia tego, jakiego tytułu egzekucyjnego dotyczy wniosek (s.147). Zasadny jest także pogląd Autorki, że merytoryczne rozpoznanie wniosku o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności nie nastąpi, jeżeli tytuł w ogóle nie został sądowi przedstawiony, gdyż jego brak powoduje niemożność dokonania przez sąd jakiegokolwiek weryfikacji wniosku. Autorka opowiada się za koniecznością zastosowania przepisu art.130 w zw. z art.13 § 2 k.p.c. w przypadku niedołączenia tytułu wykonawczego do wniosku o nadanie temu tytułowi klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercom dłużnika. Doktorantka proponuje, aby wprowadzić jednoznaczną regulację co do kwestii warunków formalnych, a więc czy należy do nich zaliczyć także przedłożenie tytułu egzekucyjnego (s.153).

Nie można podzielić stanowiska Autorki, iż wskazanie granic egzekucji, czy też sposobu prowadzenia egzekucji należy zaliczyć do warunków formalnych wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, a w konsekwencji ich brak skutkować powinien wezwaniem wierzyciela do uzupełnienia na podstawie art.130 k.p.c. (s.155). Tego rodzaju braki mają bowiem charakter konstrukcyjny, a więc nie podlegają uzupełnieniu na podstawie przepisu art.130 w zw. z art.13 § 2 k.p.c.

Kolejnym zagadnieniem omawianym w pracy było ustalenie właściwości sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności. Za słuszne należy uznać stanowisko Doktorantki co do niedopuszczalności ustalenia sądu właściwego do nadania klauzuli wykonalności w umowie prorogacyjnej (s.159).

Doktorantka w pracy (s.160 i n.) opisuje tryb związany z wnoszeniem skargi na czynności komornika, jednakże nie wyodrębnia tego w ramach punktu,

co nie jest prawidłowe. Zwłaszcza, że od s.204 do 211 pracy odrębnie i szczegółowo omawia ten środek zaskarżenia.

W ramach czwartego rozdziału Autorka przedstawia także zagadnienia dotyczące kosztów w postępowaniu egzekucyjnym (s.162 i n.). Doktorantka opowiada się za poglądem podziału na koszty postępowania egzekucyjnego toczącego się przed sądem oraz kosztów egzekucji komorniczej (s.163).

W rozdziale tym poruszony został także interesujący wątek miarkowania opłaty egzekucyjnej i jej zwrotu na podstawie przepisu art.49 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (s.167).

Doktorantka szczegółowo omawia prawo do sądu w aspekcie pozytywnym tj. uprawnienia proceduralne. Rozpoczyna analizę tych zagadnień od oceny realizacji zasady równości stron (s.171), zwracając szczególną uwagę na prawo do wysłuchania (s.175) w postępowaniu egzekucyjnym. Dokonała także analizy przepisów art.807 § 1 zd.2 k.p.c., 827 § 1 k.p.c., 839 k.p.c., 860 k.p.c., 937 § 1 k.p.c., 987 k.p.c., 1028 § 2 k.p.c. Natomiast zbędnym było omawianie postępowania o wyjawienie majątku (s.180).

Następnie Autorka ocenia realizację w postępowaniu egzekucyjnym zasady równości, jak to określiła „broni” stron (s.185) przejawiającej się m.in. w instrumentach prawnych służącej obronie praw, a także wspólnych aktów dyspozycyjnych stron postępowania egzekucyjnego (s.187), zasadę dyspozycji materialnej stron (s.188) oraz formalnej (s.202).

Doktorantka szczegółowo przedstawia poszczególne środki zaskarżenia w ramach dyspozycji formalnej stron postępowania egzekucyjnego tj. skargę na czynności komornika, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Ponadto omawia skargę kasacyjną i skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Autorka porusza m.in. kwestię zaskarżalności postanowień sądu wydanych w następstwie rozpoznania skargi na czynność komornika, a także rozważa, czy postanowienia sądu wydane w postępowaniu egzekucyjnym

należy uznać za kończące postępowanie w sprawie w rozumieniu odpowiednio stosowanego przepisu art.394 § 1 k.p.c., dokonując analizy orzecznictwa SN oraz stanowisk wyrażanych w literaturze. Proponuje w ramach wniosków *de lege ferenda* uregulowanie tych zagadnień przez ustawodawcę w sposób niebudzący wątpliwości interpretacyjnych (s.211).

W ramach omawiania zarzutów na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji poruszono ciekawą kwestię treści zarzutów zgłaszanych przez dłużnika (s.213).

Szkoda, że Autorka nie rozwija szerzej problematyki skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a jedynie przedstawia ją bardzo ogólnie (s.217).

III

Pracę wieńczą interesujące wnioski i trafne konkluzje. Doktorantka odnosi się również do projektowanych nowelizacji k.p.c., zgłasza uwagi i postulaty *de lege ferenda*.

Praca napisana została poprawnym językiem. Przedstawiane poglądy formułowane są klarownie i rzetelnie.

Doktorantka posiada wiedzę ogólną z prawa i postępowania cywilnego oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

IV

Konkluzja:

Poczynione uwagi nie umniejszają wysokiej oceny pracy. Doktorantka podjęła się trudnego zadania – spojrzenia na status prawny spadkobierców dłużnika zarówno z punktu widzenia prawa materialnego, jak i postępowania cywilnego. Wykorzystała literaturę i orzecznictwo dotyczące omawianego tematu, także dorobek doktryny zagranicznej.

W związku z powyższym można uznać, że przygotowana przez mgr Katarzynę Gawelko-Bazan rozprawa doktorska może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych, bowiem spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 64, poz. 59 ze zm.).

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, cursive letters. The signature is positioned on the right side of the page, below the main text block.